

1950 ve 1980 Yılları Arasında Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Alanında Görülen Temel Eğilimler

*

Mustafa Güçlü*

Öz

Bu çalışmanın amacı, 1950 ve 1980 yılları arasında Türkiye’de öğretmen yetiştirme alanında görülen temel eğilimlerin belirlenmesi ve günümüz öğretmen yetiştirme uygulamalarına ışık tutmasıdır. Tarama modeliyle gerçekleştirilen bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Konuya ilişkin bulunan makaleler, hazırlanan raporlar ve hükümet programları doküman analizi yöntemiyle amaca uygun olarak incelenmiştir. Araştırma sonunda 1950 ve 1980 yılları arasında Türkiye’de öğretmen yetiştirme alanında İlköğretmen Okullarının, Yüksek Öğretmen Okullarının ve Eğitim Enstitülerinin önemli görevler gördüğü, bu kurumların ise sık olarak hükümet değişiklikleri, ülkenin koalisyon hükümetleri yönetilmesi gibi nedenlerle sağlam bir politikanın oluşturulmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Tarihi, Öğretmen Yetiştirme, Eğitim Enstitüleri

* Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü 38039 Melikgazi KAY-SERİ, E-Posta: mguclu@erciyes.edu.tr

Main Tendencies About Teacher Training in Turkey between 1950-1980 Years

*

Abstract

The main aim of this study is to determine the main tendencies about teacher training in Turkey between 1950-1980 and its reflections on today's teacher training applications. Descriptive survey method was used in this study and some documents were analyzed by document analysis method. All the articles, reports and government programs related with the topic were reviewed through document analysis. In conclusion of the study it is seen that School for Primary School Teachers, School for Higher Education Teachers and Education Institutes played an important role on teacher training history of Turkey. It is also seen that frequent changes of governments and so many coalition governments resulted in an unstable policy through teacher training policy in Turkey.

Key Words: *Educational History, Teacher Training, Educational Institutes*

Giriş

Genel olarak eğitim sisteminin üç önemli öğesinin öğretmen, öğrenci ve program olarak ifade edilmesine rağmen bunlardan öğretmen öğesinin daha önemli olduğu söylenebilir. Çünkü ne kadar iyi eğitim programı geliştirilirse geliştirilsin, bu programların uygulayıcıları olan öğretmenler nitelikli değilse istene başarının elde edilmesi zordur. Bu nedenle eğitim-öğretim etkinliklerinde başarı tüm donanımlarına rağmen, öğretmenin canlı kişiliği ile eyleme konmadıkça istenilen ölçüde etki sağlamayacaktır. Bu bakımdan, öğretmenlerin nitelikli bir hizmet öncesi eğitimden geçmiş olmaları büyük önem taşımaktadır (Sözer, 1991)

Günümüzde öğretmen, en iyi bilgi aktaran birey değil, davranış ve tutumları ile öğrencilerin başarılarına dönük etkinlikler düzenleyebilen, öğrenci merkezli eğitim yapan bireydir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ciddi planlamalar, yatırımlar gerektiren hususların başında eğitimin en önemli öğesi olan öğretmenin eğitimi gelmektedir. Çalışma konusunun seçiminde bu husus önem büyük rol oynamıştır. Bu gün de devam eden ve çeşitli eleştirilere maruz kalan öğretmen eğitimi konumuzu teşkil etmektedir. Yurdumuzu çağdaş medeniyetler seviyesinin de üzerine çıkarmanın, kalkınmanın başarılabilmesi için nitelikli insanlara ihtiyaç olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu gücün sağlanması için nitelikli öğretmenlere ihtiyaç vardır. Nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi ise sağlam eğitim politikaları, ciddi yatırımlarla mümkündür (Karahan, 2008).

Öğretmen yetiştirmeye ilişkin sağlam politikalar ise sadece günümüze bakılarak yapılmamalıdır. Sadece günümüze bakılarak yapılan öğretmen yetiştirme alanındaki düzenlemelerin istenen sonucu vermesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle eğitim tarihinden de gerekli derslerin çıkarılması, benzer hataların günümüzde yapılmaması gerekmektedir. Türkiye öğretmen yetiştirme alanında önemli bir birikime sahiptir. Bu konuda özellikle 1950 ve 1980 yılları arası büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada Türkiye’de 1950 ve 1980 yılları arasında Türkiye’de öğretmen yetiştirme alanında görülen temel eğilimler vurgulanmaya çalışılmıştır.

Öğretmen Yetiştirme Alanında 1950 ve 1980 Yılları Arasında Görülen Belli Başlı Eğilimler

Demokrat Parti döneminde üzerinde en çok tartışılan eğitim sorunlarından birisi öğretmen yetiştirme meselesi olmuştur. Bu dönemde gerçekleştirilen en önemli reformların başında 5-14 Şubat 1953 tarihleri arasında toplanan V. Millî Eğitim Şurası sonucu Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının birleştirilmesi gelmektedir. Öğretim süresi altı yıl olarak belirlenen bu okullarda İlköğretmen Okulların programları uygulanmıştır. Bu okullar 1954 yılında çıkarılan kanunla tamamen birleştirilmişlerdir. Böylece öğretmenler arasında var olan farklılıklar giderilmiş, ilköğretmenleri arasında eşitlik sağlanmıştır. Öğretmen açığının giderilmesi içinde tek öğretmenli ve çok sınıflı uygulamaya geçilmiştir. Tüm kademelere öğretmen yetiştirmek için millî karaktere ve pedagojik formasyona önem verilmiştir. Bu özelliklere sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi için Avrupa'ya teknik geziler düzenlenmiştir. Bunun yanında batı dillerinden "Öğretmen Meslek Kitapları" adı altında bir dizi kitap tercüme ettirilmiştir. Bu dönemde ortaokullara Eğitim Enstitülerinden öğretmen yetiştirilirken lise ve dengi okullara da İstanbul Yüksek Öğretme Okulu'ndan ve üniversitelerin ilgili fakültelerinden öğretmen yetiştirilmiştir (Duman, 1991; Taşdemirci, 1984).

Demokrat Parti döneminde görev yapan Millî Eğitim Bakanları Yüksek Öğretmen Okulu'nun geliştirileceğini açıklamışlardır. Bunun yanında bu dönemde yurt dışından davet edilen uzmanlardan olan Maske, Yüksek Öğretmen Okulu'nun geliştirilmesi çalışmalarının genişletilerek devam ettirilmesini tavsiye etmiştir. Fakat Eğitim Milli Komisyonu'nda bu okulun ülkenin ihtiyacı olan öğretmen sayısını karşılayamadığı dile getirilmiş, Yüksek Öğretmen Koleji kurulması tavsiye edilmiştir. Bu kurum başlangıçta ne üniversite ne de Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olacak, geliştirildikten sonra üniversitenin bir fakültesi haline getirilecekti. Bu yaşananlara rağmen İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nun 1950'li yılların sonlarına kadar tek başına öğretimini sürdürdüğü görülmektedir. Bu soruna bir çözüm olarak 1959 yılında yeni bir çözüm önerisi daha geliştirilmiş, öğrenci kaynağını İlköğretmen Okullarına dayandıran yeni Yüksek Öğretmen Okullarının açılmasına karar verilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu'nun bu konudaki kararları aynen uygulamaya sokulmuş, 3.7.1959 yılında Ankara'da yeni bir yüksek öğretmen okulu açılmıştır (Duman, 1991; Gelişli, 2006). Bilindiği gibi İlköğretmen Okulları üzerine kurulu

olan Yüksek Öğretmen Okulları liselere nitelikli öğretmen yetiştirme görevini başarılı bir şekilde yürütürken bazı nedenlerle 04.07.1978 tarih ve 37 sayılı MEB Müdürler Kurulu Kararıyla 1978-1979 eğitim öğretim yılından itibaren kapatılmışlardır (Duman, 1991).

Türkiye’de çok partili hayata geçilmesinden sonra ilk ve orta öğretim kurumlarına yeniden din dersinin konulması, bu dersleri verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi sorununu da beraberinde getirmiştir. 1950’lerden sonra din dersi öğretmenleri Yüksek İslam Enstitüleri tarafından yetiştirilmiştir. 1982 yılından sonra söz konusu enstitülerin yerini ilahiyat fakülteleri adını almıştır (Öztürk, 2004).

Öğretmen yetiştirme meselesine Eğitim Milli Komisyonu Raporu (1960)’nda da yer verilmiştir. Raporda, liselere öğretmen ve mesleki alanda idareci yetiştirmek amacıyla bir Yüksek Öğretmen Koleji’nin kurulmasının gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca bu kolejin bünyesinde “Eğitim İstatistikleri ve Araştırma Bürosu’nun kurulması tavsiye edilmiştir. Bu büronun araştırma yapması yanında araştırmacılara yardımcı olması da düşünülmüştür.

Türkiye’de 1960 ve 1980 yılları arasında yer alan dönemin iki önemli özelliği vardır. Bunlardan birincisi kısa bir aradan sonra yeni bir anayasa ile çok partili siyasal hayatın yeniden başlaması, ikincisi ise eğitim de dâhil olmak üzere bütün sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerin beşer yıllık kalkınma planlarına bağlanması; planlarda belirtilen amaç ve ilkelere göre yönlendirilmesi ve yürütülmesidir (Duman, 1991).

1961-1965 yılları arasında öğretmen sorunu bir nitelik sorunu olarak ele alınmıştır. 1960 yılında çıkarılan bir yasa ile üniversite ve yüksekokul dışında kalan ortaöğretim kurumları mezunlarının askerliklerini yedek subay olarak Millî Eğitim Bakanlığı’nun emrinde yapmaları sağlanmıştır. Ayrıca 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu gereği ortaokul ve dengi okul mezunlarından 18 yaşını doldurmuş olanlar belirli bir süre kursa tabi tutulduktan sonra vekil ilkokul öğretmeni olarak atanmaları sağlanmıştır. Lise ve dengi okul mezunları da meslek sınavlarına tabi tutularak uygulama yaptıktan sonra öğretmen olarak hizmete alınmışlardır. Lise mezunları ilkokullara, yüksekokul mezunları da orta dereceli okullara alınmıştır. Bunun yanında ülke kalkınmasında kadınların eğitiminin önemine inanılmış, 1964-1965 eğitim ve öğretim yılından

itibaren gezici kadın kursları açılmıştır. Bu kurslarda görev alacak öğretmenleri yetiştirmek için 1962 yılında öğretim süresi iki yıl olan Kız Sanat Okulu açılmıştır. Aynı yıl İzmir’de Sanat Enstitülerine öğretmen yetiştirme için Erkek Sanat Öğretmen Okulu açılmıştır (Taşdemirci, 1984).

Türkiye’de İlköğretmen Okullarının eğitim süreleri 1954 ve 1974 yılları arasında altı yıl olarak belirlenmiştir. Bu altı yılın ilk üç yılı ortaokul, diğer üç yılı ise lise müfredatıyla benzerlik göstermektedir. Bu nedenle ortaokulu okuyan öğrencilerin doğrudan İlköğretmen Okullarına girebilme şansı bulunmaktadır. Bu okullar zaman zaman nitelikli öğretmen yetiştirme konusunda eleştiri almışlardır. Bu eleştiriler, 1959 yılında hazırlanan Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu’nda yer alan eleştirilerle benzerlik göstermektedir. Rapora göre komisyon üyeleri, Türkiye’deki İlköğretmen Okullarını ziyaret etmiş ve ziyaret sonucunda bu okulları bina, tesisat, ders araç-gereçleri, öğretmen ve yönetim kadrosu ile müfredat programı ve çalışmaları bakımından yetersiz bulmuşlardır. 1970’li yıllara gelindiğinde İlköğretmen Okullarına benzer eleştirilerin getirilmeye devam ettiği görülmektedir. Fakat İlköğretmen Okullarına 1970’li yıllarda getirilen eleştiriler, daha önceki yıllarda getirilen eleştirilerden farklılık göstermektedir. 1970’li yıllardaki eleştirileri, daha önceki yıllarda yapılan eleştirilerden ayıran tarafı, 1970’li yıllarda İlköğretmen Okullarına getirilen eleştirilerin daha çok mesleki ve uygulamalı derslerin ihmal edildiğine dair iddiaların ön plana çıkmış olmasıdır (Öztürk, 1999).

Bakanlık, İlköğretmen Okullarının öğretim süresini, 1970-1971 eğitim-öğretim yılından itibaren ilkokul üzerine yedi yıla, ortaokul üzerine ise dört yıla çıkarmıştır. Fakat temel amacı ilkokullara daha nitelikli öğretmen sağlamak olan yeni yapılanma, uzun ömürlü olamamıştır. Çünkü 1973 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, daha önceki yapılanmada olduğu gibi yine niteliği arttırmak için tüm öğretmen adaylarına yükseköğretim görme zorunluluğu getirmiştir. Bu gelişmeler üzerine 1974-1975 eğitim öğretim yılından itibaren İlköğretmen Okulları kapatılmış, yerine iki yıllık Eğitim Enstitüleri kurulmuştur. Bu yapılanma sonucu İlköğretmen Okulları, öğretmen liseleri haline getirilmiş ve bu okuldan mezun olanlara yükseköğretime devam edebilme hakkı tanınmıştır. Yeni düzenlemeyle beraber İlköğretmen Okulları bünyesinde öğretmen liseleri ve liselere dayalı iki yıllık Eğitim Enstitüleri açılmaya başlanmıştır (Duman, 2005; Avşar, 2007; Öztürk, 1999).

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan dönemde ortaöğretimin birinci, günümüzdeki anlamıyla ilköğretimin II. kademesine öğretmen yetiştirme anlamında ilk ciddi girişim Mustafa Necati Bey’in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde olmuştur. Mustafa Necati Bey’in çabaları sonucu 1927–1928 eğitim-öğretim yılında önce iki yıllık olarak açılan ve Türkçe şubesinden ibaret olan Gazi Orta Muallim Mektebi, 1930’lu yıllardan sonra Türkiye’nin en modern ve verimli bir kurumu olmuş, ortaokulların öğretmen açığını kapatmada önemli bir görev üstlenmiştir. 1940’lı yıllara geldiğinde Gazi Terbiye Enstitüsü’nün Türkiye’de bulunan tüm ortaokulların öğretmen ihtiyacını karşılayamadığı görülmüş ve Eğitim Enstitülerinin sayıları arttırılmıştır. Eğitim enstitülerinin sayısı 1977–1978 eğitim öğretim yılında on sekize yükseltilmiştir. 1960 yılında 2.049 olan öğrenci sayısı, 1977–1978 eğitim-öğretim yılında 69.313’e yükselmiştir. 1969 yılında tüm bölümlerin öğretim süresi üç yıla çıkarılmıştır. 1970’li yıllarda bu okulları sınıf öğretmeni yetiştiren okullardan ayırmak için üç yıllık Eğitim Enstitüleri adı verilmiştir. 1978–1979 eğitim öğretim yılından sonra bu enstitülerin öğretim süresi dört yıla çıkarılmış ve Yüksek Öğretmen Okullarına dönüştürülmüştür. Eğitim Enstitülerinde 1967-1968 eğitim öğretim yılından itibaren Fen Bilgisi, Matematik, Sosyal Bilgiler, Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, Beden Eğitimi, Resim-İş, Müzik, Tarım ve Eğitim adıyla on iki alanda eğitim ve öğretim hizmeti vermiştir. Fakat örgüt bakımından bu şekilde gelişen Eğitim Enstitüleri 1970’li yıllarla birlikte Türkiye’nin öğretmen ihtiyacını karşılayamaz hale gelmiştir. Bu nedenle sınıf öğretmeni yetiştirmede olduğu gibi kolay, ucuz, nitelik açısından da düşük uygulamalara gidilmiştir (Öztürk, 1999; Gelişli, 2006).

Türk Eğitim Sistemine yaklaşık yarım yüzyıldan fazla hizmet eden Eğitim Enstitülerinde mesleki eğitime büyük önem verilmiştir. Eğitim Enstitülerinden mezun öğretmenler ortaöğretim kurumlarının hemen hemen tamamında çalışabilmektedir. Özellikle İlköğretmen Okulu öğretmenlerinin bunlar arasında seçilmesine önem verilmiştir. Bu okulların başlangıçtan itibaren İlköğretmen Okulları mezunlarını veya ilköğretimde en az üç yıl başarılı öğretmenlik yapmış olan ilkokul öğretmenlerini öncelikle almaları; mesleki eğitimin ortaöğretim tabanına dayandırılması ve eğitimde süreklilik ilkesine işlerlik kazandırarak kaliteli öğretmen yetiştirilmesi açısından son derece yararları olmuştur (Yılman, 2006)

1971 ve 1980 yılları arasında öğretmen yetiştiren kurumların öğrenci kaynakları incelendiğinde, bu okulları daha çok puan açısından düşük puanlı öğrencilerin tercih ettiği görülmektedir. 1975 yılından itibaren Üniversitelerarası Seçme Sınav sonuçlarına göre ön kayıtla öğrenci kabul eden 2 yıllık Eğitim Enstitüleri Akyüz (2007)'e göre üniversite sınavlarında en düşük puanları alan öğrencilerin tercih ettikleri okullar haline gelmişlerdir. Bu okullar öğrencilerini ön kayıtla almalarından dolayı 12 Eylül 1980 askerî müdahalesine kadar öğrenci alımı, eğitim ve öğretim ile mezuniyet gibi konularda politize olmuşlardır (Öztürk, 1999). Bilindiği gibi tüm öğretmen yetiştiren kurumlar gibi iki yıllık Eğitim Enstitüleri de 1982 yılında üniversite bünyesine alınmıştır.

Sonuç

Öğretmenlik mesleği, ilgili kanunlar ve hükümet programları incelendiğinde özel bir hizmet öncesi eğitimin gerekliliği sürekli olarak vurgulanmıştır. Bunun en önemli nedeni, geleceğin bireylerini yetiştirecek öğretmenlerin en iyi şekilde yetiştirilmesinin bir gereklilik olarak görülmesidir. Fakat her ne kadar kalkınma planlarında, hükümet programlarında bu konuda çok olumlu ifadeler vurgulansa da istenen başarı bir türlü yakalanamamıştır. Şüphesiz bu konuda en önemli sorun sağlam politikaların yapılamamasıdır. Sağlam politikaların yapılabilmesi için eğitim tarihinden gerekli derslerin çıkarılması gerekmektedir.

1950 ve 1980 yılları arasında Türkiye’de öğretmen yetiştirme alanında İlköğretmen Okullarının, Eğitim Enstitülerinin ve Yüksek Öğretmen Okullarının önemli görevler üstlendikleri görülmektedir. Fakat bu kurumlarda yaşanan tecrübeler daha sonraki dönem aktarılamamıştır. Bunun yanında sık olarak hükümetlerin değişmesi, uzun yıllar koalisyon hükümetleriyle Türkiye’nin yönetilmesi öğretmen yetiştirme alanında sağlam politikaların oluşturulmasını sürekli engellemiştir.

Kaynaklar

Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi*, 11. Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Avşar, N. G. (2007). *Türkiye millî eğitim sisteminde 1963-1980 ile 1980-2006 yılları arasında öğretmen yetiştirme ve atama politikalarının değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Aydemir, T. (1966). *Talat Aydemir konuşuyor*, İstanbul.
- Duman, T. (1991). *Türkiye’de ortaöğretime öğretmen yetiştirme*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eğitim Milli Komisyonu (1960). *Eğitim milli komisyonu raporu*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Gelişli, Y. (2006). *Öğretmen yetiştirmede Ankara Yüksek Öğretmen Okulu uygulaması*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karahan, N. (2008). *Öğretmen Yetiştirme Düzeni ve Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, C. (1999). *75 yılda eğitim: Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirme*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Öztürk, C. (2004). 21. yüzyıl eşiğinde Türkiye’de öğretmen yetiştirme, İçinde 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, Ed. Orhan Oğuz, Ayla Oktay, Halis Ayhan. 2. Baskı, İstanbul: Dem Yayınları.
- Sözer, E. (1991). *Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkililiği*, Eskişehir,
- Taşdemirci, E. (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk millî eğitim politikasının ana evreleri üzerine tahlili ve mukayeseli bir araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Güçlü, M. (2013). 1950 ve 1980 Yılları Arasında Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Alanında Görülen Temel Eğilimler, *OPUS-Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(4) s.83-91